

ВИСНОВКИ

Результати вирішення завдань, які поставлено у дослідженні щодо питань удосконалення економіко-правових ризик-орієнтованих засобів регулювання ринку фінансових послуг, розроблення концепції формування ризик-орієнтованої системи (РОС) протидії ВК/ФТРЗ України та пошуку моделей оцінки, контролю та ефективного управління ризиками для забезпечення протидії ВК/ФТРЗ через запровадження РОП, дозволяють зробити такі висновки.

Застосування ризик-орієнтованого підходу до реформування системи фінансового моніторингу в Україні здійснюється відповідно до міжнародних стандартів, що визначає основні положення ризик-орієнтованого напрямку правового регулювання засобом оновлення вітчизняного законодавства у цій сфері та передбачає проведення типологічних досліджень.

Встановлено, що ключові зміни міжнародних стандартів FATF внесені у відповідь на загострення загроз глобальній безпеці і стосуються: введення ризик-орієнтованого підходу у систему протидії ВК/ФТ; введення Рекомендації 7 щодо протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; посилення уваги до заходів протидії фінансуванню тероризму. Узагальнення міжнародного досвіду застосування ризик-орієнтованого підходу у банківському секторі дозволило довести необхідність врахування у вітчизняному банківському нагляді фактору пов'язаності фінансових установ при оцінюванні ризиків ВК/ФТРЗ; здійснювати аналіз ризиків діяльності банків на макро-, мезо- і мікро- рівнях; у процесі оцінки ризиків враховувати не лише їхній ступінь, а й рівень ефективності заходів управління ними; розробляти у банках власну систему оцінювання ризиків ВК/ФТРЗ.

Концепція формування ризик-орієнтованої системи протидії ВК/ФТРЗ повинна базуватись на новому науковому підході до пошуку напрямів удосконалення функціонування та розвитку системи протидії ВК/ФТРЗ, що у підсумку дозволить досягти очікуваних результа-

тів – забезпечення стійкості до системних криз, створення стабільної бази для її довгострокового розвитку.

Подальший розвиток системи фінансового моніторингу України має супроводжуватися адаптацією до міжнародних стандартів, продуктивною міжнародною кооперацією, діяльним обміном інформацією, підвищенням взаємодії з правоохоронними органами і судовою системою, поглибленням методичних засад проведення протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Оскільки чинне регулювання РОП у сфері протидії ВК/ФТРЗ на рівні компетентних органів в Україні не є повною мірою ефективним (базується на встановлених і оприлюднених формальних критеріях виявлення і оцінки ризиків ВК/ФТРЗ) для забезпечення реалізації дієвого РОП слід запроваджувати об'єктивне вимірювання ризиків СПФМ бути залученими до ВК/ФТРЗ на основі обробки та аналізу значної кількості показників їх діяльності для виявлення мережевих схем ВК/ФТРЗ.

Розглянуто функціональні економіко-правові системні вимоги до фінансових установ з урахуванням їх поділу на основні та додаткові. Пікреслено необхідність встановлення таких груп додаткових вимог до суб'єктів ринку фінансових послуг щодо обліку та звітності фінансової установи, управління ризиками, проведення аудиту та здійснення фінансового моніторингу, інформаційного забезпечення.

Банківські установи за кількістю сформованих та відправлених повідомлень є ключовими СПФМ в Україні, тому розвиток системи управління ризиками ВК/ФТРЗ банків відіграє пріоритетну роль у розвитку всієї РОС ПВК/ФТРЗ. Засобом емпіричних досліджень доведено, що ризик відмивання коштів та фінансування тероризму тісно пов'язаний із надійністю банків.

Визначено необхідність доповнення щодо врахування ознак ризику використання операцій з криптовалютами, що характеризуються беззвітністю, незабезпеченістю, низькою контрольованістю. Це підвищує ймовірність їх використання для «відмивання» коштів та фінансування тероризму.

Обґрунтовано, що неприбуткові організації можуть використовуватися безпосередньо з метою вчинення предикатного злочину та/або для «відмивання» коштів та/або фінансування тероризму, бути прикриттям для незаконної діяльності інших пов'язаних суб'єктів господарювання.

Відповідно до умов фінансового моніторингу на ринку нерухомого майна, окреслено напрями визначення високого рівня ризику клієнта. З метою скорочення часу на ухвалення рішення щодо попередження порушень у сфері легалізації доходів і відмивання коштів доведено доцільність автоматизації процесу оцінки ризику клієнта.

Сформовано бальну методикау визначення рівня ризику легалізації злочинних доходів банку, яка враховує пріоритетність кількісних та якісних показників, є зрозумілою і зручною для використання, дозволяє зробити достовірні та обґрунтовані висновки.

До критеріїв дотримання банками виконання заходів належної обачності щодо клієнтів з високим рівнем ризику ВК/ФТ на ринку фінансових послуг віднесено: призначення відповідального співробітника з фінансового моніторингу, дотримання принципу «KYC», навчання та підвищення кваліфікації персоналу, класифікація клієнтів за рівнем ризику, повідомлення про підозрілі операції, щорічний внутрішній аудит перевірок вимог законодавства у сфері протидії ВК/ФТ, заборону ведення анонімних рахунків банків-оболонок.

Комплаєнс-систему банку розглянуто як складову управління банківською установою. Як основні структурні елементи комплаєнсу визначено інформаційне та організаційне забезпечення, фінансові важелі управління комплаєнс-ризиками та комплаєнс-контроль. Розглянуто особливості функціонування підсистем комплаєнсу на рівні окремої банківської установи та на рівні банківської системи.

Попередження реалізації ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу з невиконання нормативних вимог щодо організації системи фінансового моніторингу може бути здійснено за рахунок ефективної підготовки кадрів. З цією метою розроблено фаховий тренінг для формування необхідних компетентностей у системі взаємодії з Держфінмоніторингом України (передбачає використання

спеціального програмного забезпечення для вирішення завдань з обробки анкет фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб).

Аналіз сучасної судової практики щодо застосування фінансового моніторингу при здійсненні платіжних послуг дозволив визначити необхідність наукової систематизації проблем з класифікацією ризиків та розроблення законодавства, що враховує усунення ризиків у фінансових операціях з коштами.

Однією з новацій вітчизняного законодавства у сфері протидії ВК/ФТ, що відповідає європейським вимогам до організації фінансового моніторингу, є розширення функцій аудиторів. Аудитори належать до спеціально визначених СПФМ та можуть надавати послуги аудиту фінансового моніторингу шляхом перевірки дотримання іншими СПФМ протидії ВК (здійснюючи перевірку їх документації, внутрішніх положень та процесів, ринкової практики, процедур ідентифікації клієнтів та ін.). Відповідні нововведення впроваджені при формуванні організаційного забезпечення реалізації нагляду НБУ за дотриманням банками вимог законодавства у сфері протидії ВК/ФТ. Розроблене організаційне забезпечення синтезує процедури в межах наглядових функцій НБУ – виїзного (здійснюється шляхом проведення планових та позапланових перевірок банків) та безвиїзного нагляду (проводиться на постійній основі з урахуванням РОП), а також включає можливість замовлення послуги незалежного аудиту фінансового моніторингу.

У результаті проведеного аналізу тенденцій застосування заходів впливу НБУ за порушення банками вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу протягом 2018-2020 рр. виявлено, що, у порівнянні з державними банками та банками іноземних банківських груп, банки з приватним капіталом більшою мірою схильні до продукування ризиків ВК/ФТ (зокрема, також ігнорують їх зниження).

У результаті розгляду аспектів розвитку системи банківського нагляду на засадах ризик-орієнтованого підходу визначено, що запровадження нових інструментів має позитивний ефект на розвиток системи банківського нагляду, побудованої на основі РОП завдяки забезпеченню гармонізації підходів щодо банківського нагляду з за-

конодавством ЄС; проведенню оцінки банків України з урахуванням підходів, які використовуються в країнах ЄС; посиленню наглядово-го реагування на ранніх стадіях ідентифікації ризиків банків; підвищенню ефективності використання наглядових ресурсів шляхом застосування принципу пропорційності у визначенні обсягу, періодичності та застосуванні наглядових дій щодо банків залежно від рівня їх ризиків та системного впливу (визначення єдиної стратегії нагляду за банками); сприянню відкритості Національного банку (у т.ч. з урахуванням норм антикорупційного законодавства).

Надано пропозиції щодо обґрунтування інтенсивності проведення інспекційних перевірок системно важливих банків в контексті реалізації ризик-орієнтованого банківського нагляду. Запропонований інструментарій ґрунтується на визначенні ризикованості діяльності системно важливих банків та врахуванні ступеня їх системної важливості. Зроблені висновки щодо здійснення нагляду за системно важливими банками пропонується розглядати як підстави для проведення позапланових виїзних перевірок з питань фінансового моніторингу. Це зумовлено існуванням причинно-наслідкових зв'язків між ризиками банків, зокрема, у контексті впливу фінансових ризиків банків на ризик ВК/ФТРЗ, що в свою чергу каталізує ризик їх ділової репутації. До системно важливих банків, для яких передбачено посилений та помірний режими нагляду повинні бути розроблені розширені програми інспекційних перевірок з питань фінансового моніторингу та сформовані більш жорсткі вимоги щодо організації їх внутрішніх систем фінансового моніторингу.